

Iuliu Paul, *Cultura Petrești*, Editura Museion,
București, 1992, 205 p. + 2 tabele + LIX planșe.

Literatura științifică a eneoliticului carpato-danubiano-pontic s-a îmbogățit cu o nouă monografie, atât de necesară, aceea referitoare la Cultura Petrești, inclusă în arealul mai vast al civilizațiilor neo-eneolitice cu ceramica pictată din spațiul carpato-balcanic, datorată lui Iuliu Paul, asiduu cercetător al neo-eneoliticului transilvan.

După ce în *Cuvânt înainte* (p. 5-6) justifică structura acestei lucrări și prezintă "odiseea" ei până la tipărire, în capitolul I *Istoricul cercetărilor* (p. 7-15) Iuliu Paul evidențiază etapele cercetării acestei civilizații care însemnează șase decenii de strădanii științifice, mult mai intense după cel de-al II-lea război mondial, când și-a desfășurat activitatea și autorul, acumulându-se un bogat material arheologic, pe baza analizei căreia se eșafodează sinteza de față.

În cel de-al doilea capitol al lucrării intitulat *Așezările. Aria de răspândire* (p. 16-21) ne sunt prezentate succint considerațiile de geografie istorică referitoare la amplasarea așezărilor în variatul relief al Podișului Transilvaniei și ariile de răspândire cunoscute de purtătorii acestei culturi pe parcursul celor trei faze de evoluție A, A-B și B, în ultima arie de locuire atingând maximul de întindere, suprapunându-se, după o perioadă de conviețuire, peste așezările turdășene aflate în zona de SV a podișului.

Interesantă este reconstituirea "exploziei demografice", a "roirii" comunităților și apariția așezărilor perechi, atestate pe faze și etape de evoluție. De asemenea, autorul arată că așezările Culturii Petrești nu prezintă șanțuri sau alte sisteme de apărare, fapt pus pe seama amplasării mai ferite a așezărilor în mediul natural sau datorat lacunelor de cercetare.

Cel mai întins și dens este capitolul al III-lea referitor la *Cultura materială și spirituală* a comunităților acestei culturi eneolitice (p. 22-116), deslușindu-se modul de viață și de gândire.

Locuințele purtătorilor Culturii Petrești sunt analizate detaliat (p. 22-37), surprinzându-se evoluția acestora de-a lungul existenței culturii: de la locuințele de suprafață cu lutuală simplă aplicată direct pe sol sau pe un pat de frunze și paie, cu presupuse platforme parțiale, în faza A, la locuințe de suprafață cu platforme de bârne, acoperite cu o lutuală groasă, care se generalizează în fazele A-B și B. Reluând discuția asupra modului de construire a locuințelor cu platformă, Iuliu Paul deosebește, pentru aria petreșteană, două tipuri: locuințe cu platforme de bârne sau lemne despicate, construite pe ramă de buștean așezată pe sol și locuințe asemănătoare cu tipul anterior dar cu ramă

așezată pe piloți, la o oarecare distanță de sol, ambele tipuri prezentând variante în ceea ce privește construcția pereților din împletituri de nuiile realizate pe furci sau din bârne, reconstrucția bazându-se atât pe datele arheologice cât și pe analogiile etnografice referitoare la modul de construcție al locuințelor în zonă.

Unelte și armele (p. 38-45) sunt tratate potrivit criteriilor cunoscute, autorul arătând că tipologic acestea sunt comune cu cele din ariile culturale contemporane, învecinate. În același context, Iuliu Paul reliefează că nucleele de silex "sunt asemănătoare până la identitate cu tipurile similare descoperite în aria culturii Turdaș" (p. 39), alături cu care se găsesc unelte asemănătoare cu cele gumelnițiene, iar unelte din piatră șlefuită prezintă unele influențe liniar ceramice târzii.

Este surprinzătoare, deocamdată, pentru o cultură care s-a dezvoltat în Podișul Transilvaniei, raritatea obiectelor de aramă, care sunt atestate de-abia în faza Petrești A-B.

Speciile ceramice, formele și decorurile acestora sunt descrise, pe faze, în subcapitolul referitor la *Ceramică* (p. 46-97). Analiza tipologico-stilistică a ceramicii pictate coroborată cu analiza complexelor închise și observațiile stratigrafice au permis autorului să facă o periodizare mai fină a culturii și așezărilor acesteia (tab. I) și să surprindă mai bine raporturile cultural-cronologice cu celelalte culturi contemporane (tab. II).

Respectând tipologia formelor stabilită de Iulian Paul, sugerăm totuși necesitatea unei abordări integratoare a acestora în cadrul tipologiilor formelor celorlalte cu ceramică pictată contemporană (în special Gumelnița și Cucuteni), respectându-se, bineînțeles, particularitățile specifice, așa cum se observă în analiza decorului pictat.

Printr-o analiză deosebit de atentă, autorul subliniază evoluția motivelor picturale din faza Petrești A, când sunt predominante motivele ornamentale din benzi de linii paralele, la motivele spiralice și meandrice specifice decorului fazelor Petrești A-B și B. Astfel, se arată că "în evoluția culturii Petrești, privită în ansamblul său, se poate constata procesul clasic, dialectic al apariției, dezvoltării maxime și apoi al <<decăderii>> în forme <<manieriste>> a unui fenomen artistic exprimat prin ceramica pictată" (p. 94). Marele merit al lui Iuliu Paul este acela că reușește să redea într-o manieră coerentă sintaxa decorului pictat, pe faze de evoluție a culturii.

Plastica (p. 97-103), antropomorfă și zoomorfă este destul de redusă cantitativ, având, potrivit analizei efectuate, o linie evolutivă diferită de cea a culturii Vinča-Turdaș, fiind mai apropiată de cea Precucuteni II și III, Gumelnița, **poate Boian final** (n. ns.).

În continuare, Iuliu Paul trece în revistă *Complexele de cult* (p. 103-108), în cadrul cărora include gropile de cult, considerate drept gropi de sacrificiu, și complexele de cult propriu-zise, dintre care cele mai importante sunt cele de la Ghirbon (Petrești A-B) și Pianul de Jos - Podei (Petrești B), vorbind, alături de alte descoperiri, de complexa gândire a acestor triburi eneolitice. De remarcat este și subcapitolul *Alte descoperiri. Însmormântări (Rituri și ritualuri)* (p. 108-116), în care ne sunt prezentate altărașele de cult, cu trei sau patru picioare, scaunele miniaturale, rarele podoabe și vasul cu sigillii, de la Daia Română, considerat ca reprezentând ideograme de capridei, cu sens magic, fiind inclus însă în descoperirile Turdaș. În ceea ce privește însmormântările, acestea sunt rare (doar două însmormântări în poziție chirchită) și sunt atribuite fazelor Petrești A-B și B. Cel de-al IV -lea

capitol intitulat *Incadrarea cultural - cronologică* (p. 117-132) încearcă să rezolve problema originii acestei culturi, sincronismele cu culturile contemporane și vecine, în funcție de evoluția culturii, cronologia ei absolută și relativă.

Referitor la originea culturii, chiar dacă trece în revistă ipotezele apărute până acum, Iuliu Paul nu poate arăta deocamdată decât că aceasta s-a născut pe vechiul fond general neolitic de origine egeo-anatoliană, urmând ca cercetările viitoare să aducă noi lumini în această problemă.

Prin reliefarea datelor oferite de cronologia de contact se precizează locul pe care îl ocupă în cadrul neo-eneolitic și sud-est european cultura Petrești (tab. 4).

Concluziile autorului sunt cuprinse în capitolul al V-lea *Considerații generale (Economice, sociale, istorice)* (p. 133-135), lucrarea cuprinzând în capitolul al VI-lea un util instrument de lucru *Catalogul așezărilor și descoperirilor Petrești* (p. 136-146) în care sunt incluse 61 de monumente.

Notele, realizate pe capitole (p. 147-164), *Rezumatul* în limba germană (p. 165-181), *Lista prescurtărilor* (p. 182-195), *Lista planșelor*, în limba română (p. 196-200) și în limba germană (201-205), împreună cu cele două tabele și LIV planșe încheie o lucrare deosebit de utilă în clarificarea unor aspecte ale eneoliticului din spațiul carpato-danubiano-pontic, în cadrul căruia culturile cu ceramică pictată au suscitat și suscită un nealterat interes.

De asemenea, lucrarea reprezintă o etapă importantă în cercetarea culturii Petrești și în înțelegerea multiplelor probleme ale eneoliticului românesc cu ceramică pictată.

Dumitru Boghian